

Laatdienst zondag 4 november 2018

Uit het Zonnelied van Francis: De vergankelijkheid van het leven

vs. 12-14: Geloofd zijt Gij, mijn Heer, door onze zuster de lichamelijke dood, waaraan geen mens ontsnappen kan. Wee hen die sterven in doodzonde. Gelukkig wie zij aantreft in uw allerheiligste wil, want de tweede dood zal hun geen kwaad doen. (Openbaring 2:11; 20:6,20;14) Loof en zegen mijn Heer en dank en dien Hem in grote nederigheid

Schriftlezing: Psalm 23 (KBS Willibrordvertaling 1978)

Inleiding

November, het is de maand waarin de duisternis zicht uitbreidt. De dagen worden snel korter, er lijkt meer duisternis dan licht. Vanouds zijn 1 en 2 november in de katholieke traditie de dagen van herdenken; Allerheiligen en Allerzielen, het stil staan bij voortreffelijke voorbeelden en het herinneren van gewone mensen, die gemist worden. In de kerken van de reformatie komt deze traditie ook steeds meer op, vaak op de laatste zondag van het kerkelijk jaar, soms ook begin november.

De vergankelijkheid van het leven, de verzen daarover uit het zonnelied van Franciscus, sluiten mooi aan bij deze tijd van het jaar. Omgaan met de dood, met de vergankelijkheid van het leven is al lang niet meer exclusiefs het domein van de kerken. Uitvaart verzorgers maar ook de tv schenkt aandacht aan herdenken in deze tijd van het jaar, het is iets universeels, blijbaar. Ik zie nu veel vaker overal kleine monumentjes die ik voor het eerst vooral zag tijdens lange wandelingen in de bergen. Het is een manier om herinneringen levend te houden, idealen en dromen te koesteren, in nieuw gekozen vormen, in oude rituelen. Bezinning rond de eindigheid, de vergankelijkheid van het leven, aan de hand van de verzen uit het Zonnelied van Franciscus, en Psalm 23.

Overweging

Ik hou van de herfst, de vele kleuren van de bomen en de struiken, In mijn tuin worden de fruitbomen als eerste kaal. De lage zon, de wind, de kou, ik geniet ervan. De natuur maakt de vergankelijkheid van het leven zichtbaar; het maakt weemoedig, maar ook hoopvol, de herfst draagt de belofte van nieuw leven in zich.

Geloofd zijt Gij, mijn God om onze zuster, de lichamelijke dood, waaraan geen mens ontsnappen kan, zo schrijft en dicht Franciscus.

Vervloekt en onbegrepen zijt Gij en gezegend, om onze zuster dood, geen levende ziel die ooit haar kan ontvluchten... zo hertaalde Oosterhuis deze verzen van het Zonnelied.

De dood is niet alleen maar mooi, daar kan ik goed in mee komen. Hoe vaak is de dood niet te vroeg, of te laat? Ik denk dat ieder van u hier verhalen van vertellen kan.

Mijn eerst herinnering aan de dood is een uit mijn kindertijd, ik was 3 of 4 jaar nog maar. Ik ging bij mijn moeder achterop de fiets mee naar en stervende naaber. De volgende dag lag hij opgebaard op de deel, de naobers baden de rozenkrans. Wij, kinderen, speelden om de kist heen. Het was allemaal heel natuurlijk.

Nog steeds kan ik het goed uithouden bij stervenden, het maakt me niet bang of ongedurig. De ervaringen met de dood in mijn werk als geestelijk verzorger in ziekenhuizen hebben

diepe indrukken achtergelaten, er zijn ervaringen bij die ik nooit zal vergeten, ze kunnen soms zomaar onverwacht weer opduiken, door een geur, een lied, een beeld en dat is goed! De laatste tijd wordt ik in steeds meerdere mate geïrriteerd door een reclameboodschap op de radio, u hebt het vast ook gehoord: een man denkt na over zijn eigen afscheid, wat te doen:

- zelf een film maken van zijn eigen leven;
- anderen vragen over zijn leven te vertellen;
- of een live stream zodat iedereen waar ook ter wereld bij zijn afscheid kan zijn.

En dan ter geruststelling; bij de uitvaartverzekering is dat allemaal te regelen, te veranderen, aan te passen wanneer je maar wilt. Je bent helemaal zelf in controle; over je leven, je dood en je afscheid.

En dat is nu juist wat me zo irriteert, dat ik er zelf over ga, dat ik me dat zelf allemaal zou moeten afvragen, en alles zou moeten regelen tot mijn eigen afscheid aan toe.

En neem dan daarbij de toenemende discussies over euthanasie, over euthanasie bij wilsonbekwamen, de meningen over voltooid leven, De druk om levenstestamenten maken nu het nog kan, het maakt het er allemaal niet helderder op. Want is dat zo? Moet ik alles regelen? Heb ik alles zelf in de hand? Moet ik alles in de hand hebben?

God geeft, God neemt. Die vanzelfsprekendheid dat elk mens geborgen is in Gods hand in leven en sterven, dat kan lang niet meer iedereen beamen, dat weet ik ook wel. De wereld is veranderd er kan steeds meer in medische zin, maar is die vooruitgang alleen maar een zege?

Dat het mooi geweest kan zijn, het leven, en dat je er klaar mee bent, dat geloof ik. Ook al weet ik dat niet uit eigen ervaring. Dat je het niet meer aankan, ook dat. Daar hoeft je niet perse oud voor te zijn. Het hele leven wil de mens autonoom zijn, een kind begint al vroeg te zeggen: 'zelf doen'. Autonoom. Sterk. Onafhankelijk. Dat is de norm!

Maar wat als dat niet meer kan, of nooit gekund heeft, ben je dan niets meer waard, of altijd waardeloos geweest, dat kan toch niet waar zijn ??

Ik weet niet wat het leven is. Ik weet niet waar het begint, en ook niet waar het eindigt.

Ik weet niet eens of ik kan zeggen dat mijn leven van mij is.

Dit kan ik wel zeggen over leven: Ik ben niet terug te brengen tot één essentie, ik ben ook niet alleen maar een mysterie voor mezelf. Het leven zit in afhankelijkheid. Niet in autonomie. Ik ben blijvend incompetent, op mezelf, altijd onvoltooid. Ik ben dit lichaam, dat aarzelt, struikelt, zich inhoudt, zich vergist, op nieuwe gedachten komt.

Maar ik houd niet op bij de grenzen van dit lichaam. We bestaan niet alleen in onszelf, maar ook in degenen voor wie we zorgen, die voor ons zorgen, en die wij liefhebben, en zelfs in wie wij haten. We zijn niet alleen het beeld dat we van onszelf hebben, we worden ook door wat anderen van ons verwachten, hopen, verlangen.

Ik zou willen dat we oneindig voorzichtig en vol eerbied omgaan met dat leven.

Ik zou willen dat er meer ruimte was voor lek en gebrek, eenzaamheid, angst, leegte en verdriet, maar ook verwondering. Als er levenslust ontstaat, dan is het daar: bij de gratie van onzekerheid, chaos, angst, eenzaamheid. Niet in de behoefte om alles in wetten vast te leggen, helder te maken, zeker te stellen en af te grenzen. Eerbied voor het leven ontstaat bij de erkenning van afhankelijkheid, kwetsbaarheid, overgave en vertrouwen, bij het geheim van het leven koesteren en de verwondering.

Dan heb ik andere woorden nodig dan wetsartikelen, regels en afspraken. Dan probeer ik mijn houvast en troost te zoeken, in verhalen, in poëzie, in gebeden en in liederen.

Psalm 23 is daar een voorbeeld van, woorden uit een verre geschiedenis, ontstaan in de ballingschap, woorden die eeuwen hebben doorstaan. Psalm 23 is wel duizenden keren vertaald en op muziek gezet, er zijn miljoenen beschouwingen aan gewijd.

Psalm 23: de Eeuwige is mijn herder.

Het is een geloofsbelijdenis, en een verlangen, een roep en een droom.

Het is de psalm die ik in deze vertaling van Ida Gerhardt en Marie van der Zijden uit mijn hoofd ken. De Engelse uitdrukking zegt het beter; knowing bij hart, met het hart kennen. Bij een ziekenzalving als afscheid gebruik ik deze psalm graag. Tastend verwoordt ze een intiem vertrouwen, een toevertrouwen en brengt de vergankelijkheid van het leven beeldend ter sprake. De psalm begint heel uitdrukkelijk met de Naam, Eeuwige zeggen we voorzichtig, de onuitsprekelijke naam, de vier letters die het geheim aller geheimen inkaderen: JHWH, die is mijn herder, en niet een ander.

En moet ik erbij denken dat een herder in de wereld van het aloude Testament een voorganger is, een gezagvoerder. Koningen golden als herders, althans zo zou het moeten zijn, dat was de bedoeling. De profeten schelden op de machthebbers die hun volk uitbuiten. De taak van de koning is om hun volk voor te gaan op weg naar een rechtvaardige wereld. En dat is nu juist waar het in Psalm 23 om gaat. Een herder voedt de schapen, hij vertroetelt ze niet. Hij gaat ze voor, wijst ze weg, de herder is een gids die ze leidt naar grazige weiden. Daar aangekomen moeten ze hun eigen gang gaan, naar aanwijzing van de herder, maar niet door hem betutteld.

En dan komt als vanzelf weer het beeld voor ogen van de tocht door de wildernis, door de woestijn heen, naar het land van belofte, het goede land. Dat land is voor altijd reisdoel gebleven, omdat het nooit bereikt is. Het beloofde land ligt altijd in de toekomst. Een nieuwe aarde. Een rechtvaardige wereld.

Die droom, dat verlangen, dat wil de psalm levend houden. Daarheen wil het geheim van Gods naam ons leiden. En elk mens is kostbaar, niemand mag verloren raken. Ieder kan bijdragen, mag bijdragen aan dat visioen.

Als ik zeg: '*Jij, mijn herder...*', dan weersta ik de roep van de geldende wereldorde van alsmaar meer en ieder voor zich. '*Jij, mijn herder...*' dan kies ik voor voorzichtig omgaan met leven, dan kies ik voor verwondering.

En dan volgt er, Ja wat volgt er dan? Dan volgt: '*niets zal mij ontbreken*', of met een woordspeling zoals er zoveel zijn in het Hebreeuws: '*ik zal niet ontbreken*'. Als de presentielijst wordt afgelezen ben ik erbij. (En ook dát is ongewild weer een woordspeling.) Ik kom niet te kort dus in de zin van: ik wordt niet vermist, ik ontbreek niet...

Het is een echt Hebreeuwse gedachte dat een enkeling die niet ontbreekt, die niet 'te kort' komt, onberekenbare invloed heeft op het heil van de wereld.

Vervloekt en onbegrepen en gezegend zijt Gij om onze zuster, de dood, waaraan geen mens ontsnappen kan.

Woorden uit het zonnelied van Franciscus waren het begin om na te denken over de vergankelijkheid van het leven. Ik legde ze naast Psalm 23 in een gelovig perspectief. Ieder mens heeft een eigen beleving, en verhouding met de dood, het hangt af van ieders persoonlijke geschiedenis. Daar kan geen ander mens in treden.

Het minste wat kan is de verhalen delen met respect en eerbied voor ieders verhaal. De verhalen uit de Bijbel en met name de psalmen helpen mij niet te oordelen. Ze leren me ook me toe te vertrouwen aan het leven, aan de ander, en aan de Ander met een hoofdletter, aan God zeg ik voorzichtig.

Dan kan de tweede dood (mij) geen kwaad doen om met de woorden van Franciscus te spreken.

Of zoals de psalm zegt: Niets zal mij ontbreken ...dan ben ik erbij, dan ontbreek ik niet, geborgen in God hand. Moge het zo zijn.

Alkmaar, 4 november,
Gonny Loman